

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI

Dinara Bekpolatova Ong'arbay qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika institutining

Turkiy tillar fakulteti talabasi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7854515>

ARTICLE INFO

Received: 12th April 2023

Accepted: 21th April 2023

Online: 22th April 2023

KEY WORDS

Kognitiv rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, metodologiya, an'anaviy grammatika-tarjima usuli, kommunikativ tilni o'rgatish, mavzu sohalarini til o'rganish bilan sintez qiladigan kontent va tilni integratsiyalashgan o'rganish (CLIL) metodologiyasi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitishning turli metodologiyalari haqida so'z boradi. Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarining turi va mazmuni, ularda og'zaki va yozma nutqni o'stirish, boshlang'ich ilmiy nazariy bilimlarni shakllantirish, adabiy til me'yorlarini o'rgatish singari dars mashg'ulotlari haqida so'z yuritiladi.

Boshlang'ich sinflarda bolaning ona tilini o'rgatish har doim ta'lim nutqida nihoyatda muhim masala bo'lib kelgan. Ona tili ta'limi tarafdorlari ta'kidlashicha, u bolaning kognitiv, ijtimoiy va hissiy rivojlanishini o'stiradi, bu esa uzoq muddatda yuqori darajadagi akademik muvaffaqiyatlarga olib keladi. Boshlang'ich ta'limda ona tilidan foydalanish bolaning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishi uchun juda muhimdir. Shu bois boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish metodikasi bolaning kelajakdagi savodxonligi va kognitiv rivojlanishi uchun mustahkam poydevor bo'lishi bilan muhim ahamiyat kasb etadi. Kognitiv rivojlanish boshlang'ich sinflarda ona tilini o'rgatishning ahamiyatini oshiruvchi asosiy omillardan biridir. Ona tilini o'rganish bolaga tushunchalarni yanada samaraliroq tushunish va o'zlashtirish imkonini beradi. O'z ona tilida o'qitilgan bolaning eslab qolish qobiliyati yaxshilanadi va tushunchalarni yanada samaraliroq tushunadi, bu esa kognitiv rivojlanishning oshishiga olib keladi, ijtimoiy taraqqiyot ham ona tilidagi boshlang'ich ta'limning ahamiyatini belgilovchi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Bolaning ona tili uning madaniy o'ziga xosligi bo'lib, unga o'rgatish ularning madaniy ildizlari, tili va ijtimoiy o'ziga xosligini yana bir bor tasdiqlaydi. Bu, shuningdek, ularning ijtimoiy ko'nikmalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va ularning jamiyatida do'stlik va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Daxldorlik hissi bolaning umumiy aqliy va hissiy rivojlanishida muhim rol o'ynashi mumkin. Eng muhimi, bu bolaning bir tilda so'zlashuvchi va ona tilida ta'lim olayotgan tengdoshlaridan qolishmasligini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 13-maydagi „O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'limni tashkil etish to'g'risidagi 203-sonli qarorida

umumiy o'rta ta'lim ikki bosqichdan iborat qilib belgilandi:

1. Boshlang'ich ta'lim.

2. Umumiy o'rta ta'lim.

Qarorda boshlang'ich ta'lim 4 yil, ya'ni 1-4-sinflar oralig'I hisoblanadi. Bu ta'lim bosqichidagi o'quvchining egallashi kerak bo'lgan bilim, malaka va ko'nikmalari belgilab o'tildi: o'quvchining og'zaki va yozma nutqini shakllantirish, o'qish va fikrini bayon qilish texnikasini shakllantirish, shuningdek fikrni anglay olish singarilar belgilab o'tildi.

Boshlang'ich sinflarda ona tili mashg'ulotlari turi va mazmuni quyidagilardir:

1. O'qituvchi bolaning ijtimoiy kelib chiqishini kuzatishi, o'qish, yozishga bog'liq holda uning ham og'zaki, ham yozma nutqini shakllantirish.

2. Birinchi sinf bolasiga elementar bo'lgan yozish va o'qishni o'rgatish orqali savod chiqarish.

3. Fonetika, grammatika, leksikologiya haqida boshlang'ich ilmiy tushunchalarni paydo qilish.

4. Imloviy va punktuatsion xatolarga yo'l qo'ymay savodli yozishga o'rgatish.

5. Badiiy asardagi namunalarni o'qish natijasida idrok hosil eta olish.

Bu turdagi darslarni qo'llashda metodologiya ham alohida ahamiyat kasb etadi. Quyida boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitishning turli metodologiyalari haqida so'z boradi.

Birinchi metodologiya an'anaviy grammatika-tarjima usuli bo'lib, u grammatik qoidalarga va matnni ona tilidan boshqa tilga tarjima qilishga qaratilgan. Bu usul cheklovlarga ega, chunki u asosan o'qish va yozish ko'nikmalariga e'tibor qaratadi, tinglash va gapirish kabi tilning boshqa muhim jihatlarini e'tiborsiz qoldiradi. Bundan tashqari, bu usul eskirgan va bugungi ta'lim standartlariga mos kelmaydi.

Ikkinchi metodologiya - kommunikativ tilni o'rgatish bo'lib, u mazmunli muloqot va real hayotiy vaziyatlarga urg'u beradi. Bu usul tinglash va nutq qobiliyatlarini rivojlantirishga, o'quvchilarni kundalik hayotiy tajribalari haqida gapirishga undashga qaratilgan. Ushbu metodikadan foydalanadigan o'qituvchilar zamonaviy texnologiyalar va media resurslardan foydalangan holda o'quvchilarga yo'naltirilgan, interaktiv va topshiriqlarga asoslangan darslarni ishlab chiqadilar. Bolalar ona tilini qiziqarli va interaktiv tarzda o'rganishadi. Bu usul yordamida o'quvchilar o'z ona tilidan foydalanib, o'z fikrlarini bildirishlari va muloqot qilishlari mumkin.

Nihoyat, mavzu sohalari til o'rganish bilan sintez qiladigan kontent va tilni integratsiyalashgan o'rganish (CLIL) metodologiyasi. Ushbu metodologiya ona tilining turli xil o'quv fanlarida til ko'nikmalarini rivojlantirishda bir nechta kontekstlarda qanday qo'llanilishiga urg'u beradi. Ushbu yondashuvdan foydalanadigan o'qituvchilar mavzuga asoslangan, fanlararo va qiyin bo'lgan darslarni loyihalashtiradilar.

Akademik muvaffaqiyat ko'pincha ona tilidagi samarali ta'lim natijasidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, agar asosiy til ona tili bo'lsa, bolalar yaxshi akademik muvaffaqiyatga erishadilar. Boshlang'ich ta'lim jarayonida ona tilidan boshqa tillar qo'llanilsa, bolalarning akademik faoliyati sezilarli darajada ta'sir qiladi. Bolalarga o'rganish yo'lini eng yaxshi boshlash juda muhim va tilni qamrab oluvchi o'quv dasturi akademik muvaffaqiyatni ta'minlashning asosiy elementi bo'lishi mumkin.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, boshlang'ich sinflarda ona tilini o'rgatish bolaning rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega va bunga erishish uchun turli metodikalar mavjud. Bolalarning o'z ona tili bilan ijodiy bog'lanishiga imkon beradigan, interfaol, o'quvchiga yo'naltirilgan, zamonaviy texnologiyalardan foydalanadigan metodikalarni o'zlashtirish zarur. Shunday qilib, o'qituvchilar muloqot, ishonch va real hayotiy vaziyatlarda tilni o'zlashtirishga yordam beradigan metodologiyalardan foydalanishlari kerak.

References:

1. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Ona tili. Adabiyot. O'zbek tili (ta'lim boshqa tillarda olib boriladigan maktablar uchun). Toshkent. "Sharq" nashriyot-matbaa konserni.
2. O'zbekiston Pespublikasining "Ta'lim to'g'risidagi Qonuni". 2020-y 23-sentabr
3. Karima Qosimova, Safo Matchonov, Xolida G'ulomova, vSharofat Yo'ldosheva, Sharoljon Sariyev "Ona tilini o'qitish metodikasi" Toshkent «Nosir» nashriyoti. 2009
4. A.G'ulomov, M.Qodirov, M.Ernazarova, va boshq. Ona tili o'qitish metodikasi. -T.: «Fan va texnologiya», 2012